

## „CICHE” DZIECI

W ostatnim czasie, dość często, do psychologów trafiają dzieci z zaburzeniami komunikacji słownej. W rozmowie rodzice informują, że ich dziecko, problem z mówieniem, ma w określonych sytuacjach, np. rozmawia w domu, z członkami rodziny, milczy poza nim: w przedszkolu/szkole, na placu zabaw, w sklepie. Rozmowa z rodzicami, obserwacja dziecka w poradni, informacje uzyskane z przedszkola, szkoły pozwalają stwierdzić występowanie u dziecka mutyzmu wybiórczego (selektywnego).

### CO TO JEST MUTYZM WYBIÓRCZY:

Mutyzm wybiórczy charakteryzuje się wyraźną, zdeterminowaną emocjonalnie, wybiórczością werbalnego komunikowania się, polegającą na tym, że dziecko w pewnych sytuacjach rozmawia swobodnie, ale w innych (określonych) przestaje mówić. Zaburzeniu towarzyszą zwykle pewne zachowania, takie jak: lękliwość, wycofywanie się, nadmierna wrażliwość lub upór.

### WIELOŚĆ PRZYCZYN MUTYZMU WYBIÓRCZEGO:

- Zaburzenie to może być wynikiem...interakcji wielu systemów genetycznych, temperamentalnych, psychologicznych, rozwojowych, społecznych/środowiskowych (Cohan, Price and Stein, 2006)
- Podłoże genetyczne (Miller, 2004)
- Poważnie zahamowany temperament (Shipon- Blum)
- Nie istnieją dowody potwierdzające związek przyczynowo – skutkowy mutyzmu i przeżytej traumy (Black, Uhde 1996)
- Odrzucona została hipoteza za mocnej lub za słabej więzi (Stanley, 2002).

### CZAS TRWANIA MUTYZMU WYBIÓRCZEGO:

- Może trwać od kilku miesięcy do kilku lat

### KIEDY STAWIA SIĘ DIAGNOZĘ MUTYZMU WYBIÓRCZEGO:

- Jeśli dziecko zna język, w którym ma mówić i nie występują okoliczności utrudniające mu posługiwanie się językiem.
- Nie występują inne zaburzenia komunikacji (np. jąkanie), całościowe zaburzenie rozwoju (autyzm), afazja.
- Czas trwania zaburzenia przekracza 4 tygodnie.
- Zaburzenie wpływa na funkcjonowanie dziecka w sytuacjach edukacyjnych i społecznych.

### MOŻLIWA POMOC:

Pomoc dzieciom z mutyzmem polega przede wszystkim na umożliwianiu ujawniania tego, co umieją i do czego są zdolne. Brak kontaktu werbalnego stanowi dużą przeszkodę w pokazywaniu świata pełni ich możliwości i realizowaniu potencjału. Dzieci te chcą osiągać sukcesy i cieszy je pokonywanie kolejnych wyzwań, tak jak w przypadku prawidłowo rozwijających się rówieśników. Ważną rolą otoczenia jest stawianie oczekiwań na miarę ich możliwości, dzięki czemu nabierają poczucia kompetencji i sprawczości, co jest niezbędne do radzenia sobie w codziennych sytuacjach.

Każda osoba z otoczenia może przyczynić się do wspierania dziecka z mutyzmem wybiórczym w pokonywaniu trudności wynikających z tego zaburzenia. Można tego dokonać kierując się następującymi wskazówkami:

- zaniechanie wywierania presji, aby dziecko mówiło
- zapewnianie jak największego poczucia bezpieczeństwa i akceptacji
- powstrzymywanie się od zadawania skomplikowanych pytań (lepiej relacjonować wydarzenia, stwierdzać fakty, poświęcać mu uwagę, używać zwrotów: Zastanawiam się, czy..., Wygląda na to, że..., Przypuszczam, że...)
- konsekwentne dostarczanie dziecku okazji do mówienia i okazywanie cierpliwości w oczekiwaniu na odpowiedź
- zadawanie pytań zamkniętych, by dziecko mogło odpowiedzieć, dając znak na Tak lub Nie, lub wskazując coś
- ograniczanie kontaktu wzrokowego na tyle, by dziecko czuło się komfortowo
- traktowanie jakichkolwiek wypowiedzi niewerbalnych lub prób komunikacji z aprobatą, ale nie z wygórowanym entuzjazmem
- wykorzystywanie swojego poczucia humoru, które pozwoli rozładować napięcie
- włączanie dziecka do współpracy w małych grupach rówieśniczych, wspieranie przez zaufanego dorosłego
- zachęcanie do wyrażania siebie poprzez zadania kreatywne, wymagające wyobraźni
- zachęcanie do kontaktów społecznych i aktywności fizycznej poprzez gry i zabawy
- uświadamianie, że inne niektóre dzieci i niektórzy dorośli miewają trudności z mówieniem
- nawiązywanie współpracy szkoła – rodzice – terapeuta w celu wypracowania wspólnych strategii radzenia sobie z milczeniem, np. jeżeli dziecko nie zgłasza się słownie przy sprawdzaniu listy obecności, można umówić się z nim na inny znak, np. uśmiech, kiwnięcie głową, podniesienie ręki
- organizowanie zabaw uwzględniających wyrazy dźwiękonaśladowcze oraz wymagających wydania jakiegokolwiek dźwięku
- wykorzystywanie pacynki, maski, poprzez które dziecku będzie łatwiej wyrazić swoje myśli
- używanie instrumentów muzycznych celu komunikacji
- próbowanie porozumiewania się szeptem lub przez inną osobę
- nagrywanie głosu dziecka na dyktafon i odtwarzanie go w klasie, ale tylko za jego zgodą.

Odpowiednie postępowanie wobec dziecka z mutyzmem wybiórczym może w znacznym stopniu złagodzić nasilenie objawów zaburzenia. Warto jednak mieć świadomość, że nawet konsekwentne kierowanie się powyższymi wskazówkami nie wyeliminuje mutyzmu wybiórczego. W tym celu należy podjąć terapię dziecka, a niekiedy całej rodziny. Bardzo istotne znaczenie ma czynne włączanie się nauczycieli w pomoc dziecku z mutyzmem wybiórczym, ponieważ częstotliwość ich kontaktów jest prawdopodobnie największa. Ścisła współpraca pomiędzy nauczycielem, rodzicami i terapeutą jest ważnym elementem niesienia skutecznej pomocy dziecku z mutyzmem wybiórczym.

#### KIEDY DZIECKO Z MUTYZMEM WYBIÓRCZYM JEST W TWOJEJ GRUPIE/KLASIE:

- pamiętaj, że milczenie wynika z lęku, nie wywieraj zatem presji, by mówiło, bo to odniesie przeciwny skutek
- w mutyzmie każda komunikacja jest lepsza niż jej brak. Staraj się ją uzyskać na różne sposoby. Dziecko mutystyczne częściej mówi w kontakcie indywidualnym niż w grupie
- możesz uzyskać z dzieckiem kontakt podchodząc do stolika lub odpytując je w klasie podczas przerwy, bez obecności innych uczniów. Jeśli dziecko potrafi pisać poproś, by napisało odpowiedź
- korzystaj z pomocy pośredników, tzw. adwokatów, gdy samo nie jest w stanie się komunikować. Rezygnuj z ich pomocy wtedy, gdy dziecko umie poradzić sobie w kontakcie z Tobą
- jeśli jesteś na to gotowy, zaproponuj rodzicom i dziecku wizytę w domu i zbuduj z nim relację, np. poprzez wspólną zabawę. Dość często dzieci mutystyczne rozmawiają w domu zarówno z nauczycielami, jak i kolegami
- jeśli dziecko do Ciebie nie mówi, nie obwiniaj się - jest to objaw choroby
- nie obawiaj się stosować interwencji, jeżeli są one zgodne z zasadami etyki zawodowej. Większa krzywda wyrządzisz dziecku zostawiając je „w spokoju”, niczego nie oczekując
- pamiętaj, że wybiórcze milczenie jest tylko jednym z objawów tego zaburzenia. Dzieci te mają problem z sygnalizowaniem potrzeb, nie piją, nie jedzą, nie korzystają z toalety w przedszkolu czy szkole. Pomagaj im w zaspokajaniu tych potrzeb
- otaczaj dziecko opieką podczas przerwy, pomagaj włączyć się do zabawy
- wzmacniaj w dziecku poczucie własnej wartości, rozmawiaj, nawet wtedy, gdy nie odpowiada, nie pomijaj
- jeśli dziecko zacznie mówić, nie rób z tego sensacji, nie komentuj głośno, takie reakcje często nasilają w dziecku napięcie i powodują regres
- współpracuj z rodzicami, terapeutą.

#### ROLA RODZICÓW:

Dobra kondycja rodzica jest podstawowym warunkiem udzielenia skutecznej pomocy dziecku. Postępy w terapii zależą od dobrej współpracy tzw. triady terapeutycznej wytwarzającej się pomiędzy dzieckiem, terapeutą i rodzicami. Osłabienie lub wypadnięcie któregoś z tych ogniw, np. rodzica, z dużym prawdopodobieństwem może udaremnić sukces

terapeutyczny. Rola rodzica w procesie terapeutycznym jest bardzo ważna, ponieważ czas spędzony przez dziecko na zajęciach terapeutycznych to stanowczo za mało, by spodziewać się poprawy funkcjonowania. Zajęcia terapeutyczne polegają na wypracowaniu strategii pozwalających przekraczać dziecku bariery narzucane przez zaburzenie. Odrębnym zadaniem jest wdrażanie tych strategii do codziennego funkcjonowania w miejscach publicznych, z czym musi zmierzyć się nie tylko dziecko, ale także jego najbliższa rodzina.

Przy opracowaniu powyższych informacji korzystałam z zasobów Poradni Terapii Mutyizmu „Mówię” oraz prac pani Barbary Ołdakowskiej – Żyłka.

Dorota Kajda  
psycholog